

V. SÜS BİTKİLERİ KONGRESİ

06-09 Mayıs 2013

YALOVA

BİLDİRİLER

CİLT - II

ATATÜRK BAHÇE KÜLTÜRLERİ MERKEZ
ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
YALOVA

www.susbitkilerikongresi.com

Türkiye’de Yetiştirilen Soğanlı Kesme Çiçekler

Tuğba Kılıç¹, Yeşim Okay², Soner Kazaz²

¹Bozok Üniversitesi, Tarım ve Doğa Bilimleri Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü, 66200 Yozgat

²Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü, 06130 Dışkapı/Ankara

¹tugba.kilic@bozok.edu.tr

Özet

Kesme çiçekler, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de süs bitkileri sektörü içerisinde önemli bir faaliyet alanıdır. 1.141 ha üretim alanıyla kesme çiçekler 2012 yılı toplam süs bitkileri üretim alanımızın %34’ünü oluşturmaktadır. Bu üretim alanının %44’ünü karanfil, %16’sını gül, %10’nunu *Gerbera*, %5’ini zambak oluşturmakta, geri kalan %25’lik payda ise krizantem, nergis, glayöl, gypsophila, şebboy ve frezya gibi türler yer almaktadır. Türkiye kesme çiçek sektörünün en önemli sorunlarından biri ihracata yönelik çeşit zenginliğinin yeterince sağlanamamasıdır. Türkiye’nin doğal bitkiler, özellikle de soğanlı bitkiler açısından zengin genetik kaynaklara sahip olduğu düşünüldüğünde, çeşitliliği artırmada soğanlı kesme çiçeklerin oldukça önemli yer tuttuğu anlaşılabilmektedir. Nitekim Türkiye’de soğanlı kesme çiçek üretimi glayöl, anemon, zambak, lale, nergis, frezya, sümbül ve iris gibi türlerde yoğunlaşmış olup az miktarda da olsa ranunculus, ornithogalum, zantedeschia ve alstroemeria gibi türlerin de yetiştiriciliğinin yapıldığı görülmektedir. 2012 yılında en fazla 565 da alanda zambak üretimi yapılmıştır. Bu türü sırasıyla 431 da alan ile nergis, 294 da alan ile glayöl ve 170 da alan ile frezya izlemektedir.

Bu çalışmada, Türkiye soğanlı kesme çiçek üretiminin durumu, türler bakımından değerlendirilmesi ve gelecek perspektifi ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çiçek soğanı, kesme çiçek, Türkiye, üretim, ticaret

Bulbous Cut Flowers Grown in Turkey

Abstract

The cut flowers are also an important activity area in the ornamental plant sector in our country as well as on the world. The cut flowers with the 1.141 ha production area are constituting 34% of our total ornamental plant production in 2012. 44% of this production area is constituted by carnation, 16% by rose, 10% *Gerbera*, %5 lilium and the remaining %25 ration is consisting of several species like chrysanthemum, narcissus, gladioli, gypsophila, gillyflower and freesia. One of the most important problems of Turkish cut flower sector is not enough to provide the species diversity related to the export business. Taking into consideration that Turkey has a genetic repository due to the natural plants, especially bulbous plants, it may be understood that the bulbous cut flowers take an important place by increasing the species diversity. Thus, the bulbous cut flower production in Turkey is concentrated on the production of species like gladioli, anemone, lilium, tulip, narcissus, freesia, hyacinth and iris and there is also the production of ranunculus, ornithogalum, zantedeschia and alstroemeria in small quantities. In 2012 the lilium production is made on a area of 565 da at the most. This species is followed respectively by narcissus on 431 da, by gladioli on 294 da, by freesia on 170 da.

On this study, the condition of the Turkish cut flower production, the evaluation regarding the species and the future perspective are handled.

Keywords: Flower bulb, cut flower, Turkey, production, trade.

Giriş

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de süs bitkileri sektörü içindeki en önemli faaliyet alanı kesme çiçeklerdir. Günümüzde 1.141 ha üretim alanıyla kesme çiçekler, toplam süs bitkileri üretim alanımızın %34’ünü oluşturmaktadır. Bu üretim alanının %44’ü karanfil, %16’sı gül, %10’u *Gerbera*, %5’i zambak, geri kalan %25’lik payı ise krizantem, nergis, glayöl, gypsophila, şebboy ve frezya gibi türlerden oluşmaktadır (TUİK, 2013). Türkiye’nin 2012 yılı kesme çiçek ihracat

değerlerine bakıldığında ise toplam 400 milyon dal ihracatımızın %80’ini karanfilin oluşturduğu görülmektedir (Anonim, 2013a).

Türkiye kesme çiçek sektörünün en önemli sorunlarından biri ihracata yönelik çeşit zenginliğinin sağlanamamasıdır. Çeşit zenginliğini artırmada, üretim materyalinin programlanabilmesi ile pazara sürekli arzın mümkün olması nedeniyle soğanlı bitkiler ön plana çıkmaktadır. Nitekim Türkiye’nin soğanlı bitkiler açısından son derece zengin genetik

kaynaklara sahip olduğu bilinmektedir (Sönmez, 2012).

Soğanlı bitkiler, soğan, yumru, rizom gibi özelleşmiş toprak altı organları ile yetiştirilen; güzel ve cezbedici çiçeklerinden dolayı saksılı süs bitkisi ve kesme çiçek olarak kullanılan, bahçe ve peyzaj düzenlemelerinde tasarım bitkisi olarak tercih edilen bitkilerdir. Dayanıklı sapları, göz alıcı renkteki çiçekleri ve uzun vazo ömrüne sahip olmaları nedeniyle kesme çiçek olarak ayrı bir öneme sahiptirler ve soğanlı kesme çiçekler olarak adlandırılmaktadırlar (Anonym, 2013a; Karagüzel ve ark., 2010). Soğanlı kesme çiçekler, yüksek yaylalardan deniz kenarlarına kadar geniş bir alanda yetişebilme yeteneğine sahiptirler ve üretim materyalinin programlanabilmesi durumunda pazara sürekli arzın mümkün olması nedeniyle fazlasıyla tercih edilmektedirler (Akkaya ve ark., 2000).

Türkiye’de üretimi yapılan soğanlı kesme çiçek türleri zambak, glayöl, lale, nergis, frezya, sümbül, anemon, alstroemeria, ornithogalum, zantedeschia, iris ve ranunculus olarak sıralanabilir (Kılıç, 2011).

Zambak, kesme çiçek olarak kullanılan en eski türlerden biri olup, günümüzde hala en yaygın olarak kullanılan türlerden biridir (Grassotti ve ark., 2011). Kesme çiçek üretimi için yıl boyunca örtüaltında ve açıkta olmak üzere farklı iklim bölgelerinde yetiştirilebilmekte (Hao, 2009), gündüz 18–20°C, geceyse 13–15°C sıcaklıkta optimum gelişim göstermektedir. Zambakların gelişiminde ışık önemli bir faktördür ve toprak tuzluluğuna karşı aşırı hassastır (Karagüzel ve ark., 2010). Toprak altı organı soğan olup, soğan büyüklüğüne ve türüne bağlı olarak 1 m² alana en az 25; en fazla 90 adet soğan dikilebilmektedir (Kaya, 2011).

Glayöl, soğanlı kesme çiçekler içerisinde yer alan, toprak altı organı korm olarak adlandırılan önemli bir soğanlı bitkidir. Çiçek mevsiminin uzunluğu, az masrafla kolay üretilmesi, kesilen çiçeklerin uzun süre dayanması, canlı ve çeşitli renklere sahip olması dolayısıyla her zaman aranan bir süs bitkisidir (Altan ve ark., 1984). İklim ve toprak istekleri yönünden kolay yetiştirilebilir ve fazla iş gücüne gereksinim duyulmaz (Korkut, 1990). Açıkta ve örtüaltında yıl boyu üretimi yapılabilmektedir (Mengüç, 1996). Glayölün gelişiminde ışık ve sıcaklığın etkisi çok fazladır. 10–25°C sıcaklıklarda optimum gelişme göstermektedir.

Toprak isteği bakımından seçici değildir (Karagüzel, 2010). 1 m² alana en az 60; en fazla 150 adet korm dikilebilmektedir (Mengüç, 1996).

Lale, dünya genelinde en büyük soğanlı bitkiler grubunu temsil etmektedir (Başkent, 2008). Yüzyıllardır kesme çiçek olarak kullanılmaktadır. (Anonymous, 2013b). Yüzlerce çeşidiyle her türlü iklim koşullarında yetişebilen lale çeşidi bulmak mümkündür (Altun, 2006). Ülkemizde 16 türü doğal olarak bulunmaktadır (Güner, 2006). Örtüaltında ve açıkta yıl boyu üretimi yapılabilmektedir (Altun, 2006). 1 m² alana ortalama 250–375 adet soğan dikilebilmektedir.

Nergis, soğanlı bitkiler içerisinde en büyüleyici bitkilerden biridir ve popülerliği yeni varyetelerin geliştirilmesi ile giderek artmıştır (Biekart, 1934). Diğer kesme çiçeklere göre daha az masrafla yetiştirilebilmekte, kuraklık ve çevre stresine karşı daha dayanıklı olabilmektedir. Ülkemizin hemen her bölgesinde değişik tip ve renklerde nergis bulabilmek mümkündür. Ancak özellikle *N. tazetta* ve *N. pseudonarcissus*, hem yayılış hem de ticari olarak önem taşıyan iki nergis türüdür (Ertekin, ark., 2010). Nergis üretimi, açıkta ve örtüaltında olmak üzere yıl boyu yapılabilmektedir (Anonim, 2008b). 1 m² alana ortalama 60–70 adet soğan dikilebilmektedir (Anonim, 2013b).

Frezya, parlak renkleri ve hoş kokusuyla kış aylarında kesme çiçek olarak en çok tercih edilen ve toprak altı organı korm olan, soğanlı bitkilerden biridir (Anonim, 2013c). Ilıman bölgeler için oldukça uygun bir bitkidir. 0°C sıcaklığa kadar dayanabilmektedir (Anonymous, 2013c). Örtüaltında ve açıkta yıl boyu üretilebilmektedir. Çiçeklenmesi ve gelişmesi üzerine en etkili faktör sıcaklıktır. Sıcaklık 14–18°C’de iken gelişme en hızlıdır. 18°C’nin üzerindeki sıcaklıklarda çiçeklenme gecikmektedir. Hemen her türlü toprakta başarıyla yetiştirilebilmektedir. Ancak tuzluluğa karşı hassastır (Kılıç, 2011). 1 m² alana ortalama 90–110 adet korm dikilebilmektedir (Bezu, 2010).

Sümbül, gösterişli çiçekleri ve yoğun kokusu ile kesme çiçek olarak değer taşıyan soğanlı bir bitkidir (Anonim, 2008a). Çiçeklerinin biçim ve renk bakımından ilgi çekmesi, kış aylarının sonlarında karın erimesi ya da karla birlikte çiçek açmaları ve kolay üretilmeleri nedeniyle tercih edilen bitkilerden

biri olmuştur (Çığ, 2005). Yetiştiriciliği açıkta ve örtüaltında olmak üzere yıl boyu yapılabilir. Yetiştirildiği alanda iyi bir hava akımının olması sümbülün gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Hemen her türlü toprakta rahatlıkla yetiştirilebilir. 1 m² alana ortalama 300–400 adet soğan dikilebilir (Anonymous, 2013a).

Anemon, oldukça önemli bir soğanlı bitki olup, kesme çiçek olarak üretiminde üzerinde en çok durulan türü *Anemone coronaria*'dır (Arı ve ark., 2010). Bu türün toprak altı organı yumru olarak adlandırılmaktadır. Yetiştirme dönemi iklim faktörlerine göre değişmektedir. Yıl boyu açıkta ve örtüaltında üretimi yapılabilir (Meynet ve ark., 1993). 1 m² alana ortalama 50–60 adet yumru dikilebilir (Anonymous, 2013d).

Alstroemeria, son zamanlarda uzun vazo ömrü ve renkli varyeteleri ile önemli bir kesme çiçek türü haline gelmiştir (Kashihara ve ark., 2010). Rizomlu bir türü olan *Alstroemeria hybrida*; kesme çiçek sektöründe yaygın olarak kullanılmaktadır. Deniz seviyesinden 4500 m rakıma kadar çok geniş bir yelpazede yetişebilir (Sanso ve ark., 2005). Yıl boyu örtüaltında ve açıkta üretimi yapılabilir (Reid, 2006). Işık ve sıcaklığa duyarlı bir bitkidir. Daha iyi bitki gelişimi ve kaliteli çiçek üretimi için büyüme periyodu boyunca optimum gece ve gündüz sıcaklıkları 12–16°C ve 18–22°C arasında olmalıdır (Kılıç, 2011). 1 m² alana ortalama 40–70 adet rizom dikilebilir.

İris, farklı biçimleri ve değişik tondaki renkleri ile önemli bir soğanlı bitkidir. Kesme çiçek olarak kullanılan türü Dutch Iris olarak ta bilinen *Iris x hollandica*'dır (Okhawa, 2005). Çok geniş bir adaptasyon yeteneğine sahiptir; bu nedenle iklim koşulları bakımından çok fazla özel isteği yoktur. Kesme çiçek olarak yıl boyu, hem açıkta hem de örtüaltında üretimi yapılabilir (Anonymous, 2013a). Işık istekleri yüksektir. Güneşli yerleri tercih etmektedir (Karagüzel ve ark., 2010). Toprak yönünden çok seçici değildir ancak neme karşı toleransı yoktur (Kılıç, 2011). 1 m² alana ortalama 250 adet rizom dikilebilir (Anonymous, 2013a).

Ranunculus, son zamanlarda kesme çiçek olarak popülaritesi giderek artan bitkilerdendir (Valdez ve ark., 2009). Yaygın olarak kesme çiçekçilikte tercih edilen türü *Ranunculus*

asiaticus'tur (Kılıç, 2011). Ilıman iklimler için uygun bir bitkidir. Optimum gelişme için gündüz sıcaklıkları 15°C ile 23°C arasında olup gece sıcaklıkları ise –1°C ile 10°C arasında değişmektedir (Kılıç, 2011). Hafif ve drenajı iyi topraklar tercih edilmelidir. 1 m² alana ortalama 40 adet yumru kök dikilebilir (Anonymous, 2013e).

Zantedeschia, çiçeklerinin güzelliği ve uzun vazo ömrü ile popüler bir kesme çiçek haline gelmiştir (Lazzereschi ve ark., 2011). Kesme çiçek olarak kullanılan türü *Zantedeschia aetiopica* olup toprak altı organı rizomdur. Soğuklardan oldukça zarar gören bu bitki için 18°C ile 24°C arasındaki sıcaklıklar idealdir (Kılıç, 2011). 1 m² alana ortalama 13–15 adet rizom dikilebilir.

Ornithogalum, son zamanlarda popülarlığı artan soğanlı kesme çiçekler arasında yer almaktadır. Kesme çiçekçilikte yaygın olarak *Ornithogalum nutans* ve *Ornithogalum dubium* türleri kullanılmaktadır. Optimum gelişme için ideal sıcaklık 15–25°C arasında değişmektedir (Kılıç, 2011). 1 m² alana ortalama 30–35 adet soğan dikilebilir.

Soğanlı kesme çiçek üretimi

Ülkemizde 2012 yılında soğanlı kesme çiçek üretim alanı yaklaşık olarak 1703 da olup toplam kesme çiçek üretim alanlarımızın %14' ünü oluşturmaktadır. Bu üretimde en fazla 565 da ile zambak üretimi yapılmış olup bu türü sırasıyla 431 da alan ile nergis, 294 da alan ile glayöl ve 170 da alan ile frezya izlemektedir (Çizelge 1).

Tüm soğanlı bitkiler içerisinde üretim alanı en hızlı artan ve ülkemizde en fazla yetiştirilen soğanlı kesme çiçek türü zambaktır (Doğan, 2008). Kesme çiçek olarak yeni zambak gruplarının geliştirilmesi, zambak üretimindeki artışın en önemli nedeni olarak görülebilmektedir (Anonymous, 2013a). Ülkemizde kesme çiçek olarak, Antalya, İzmir, Yalova, Kocaeli, İstanbul ve Kastamonu illerinde yoğun olarak üretilmektedir (Anonim, 2004). Son yıllarda kasada zambak yetiştiriciliği ön plana çıkmaktadır. Ülkemizde kesme çiçek olarak yetiştirilen zambak soğanlarının büyük bir kısmı diğer soğanlı bitkilerde de olduğu gibi yurt dışından temin edilmektedir ve üretim materyali oldukça pahalıdır (Karagüzel, 2010).

Türkiye'de üretimi yapılan soğanlı kesme çiçekler içerisinde üretim alanı bakımından

ikinci sırada yer alan nergis, diğer kesme çiçeklere göre daha az masrafla yetiştirilebilmektedir (Ertekin ve ark., 2010). Üreticilerin gerek yetiştirme gerekse nergisin ekonomik açıdan değerlendirilmesi konusunda eksiklikleri olduğu görülmektedir (Uzmay ve ark., 2001). Ülkemizde İzmir, Antalya ve Yalova illerinde üretimi yapılmaktadır. Özellikle İzmir ilinde Karaburun ve Mordoğan yöresinde yetiştiriciliği yapılan *N. tazetta* nergis türünün, karasal iklime sahip olması nedeniyle İç Anadolu koşullarında yetiştiriciliği çok uygun olmasa da *N. pseudonarcissus* nergis türünün açık alanlarda yetiştiriciliğe uygun olduğu düşünülmektedir (Ülker ve ark., 2010). Ülkemizde çiçek piyasasında Aralık ve Ocak aylarında yüksek fiyatlarla alıcı bulurken, Ocak ayından sonra fiyatları önemli ölçüde düşmektedir (Gürsan ve ark., 2010).

Soğanlı kesme çiçekler içerisinde önemli bir yere sahip olan glayöl bitkisinin, son yıllarda zambaklara olan yoğun ilginin sonucunda üretim alanı azalmıştır (Doğan, 2008). Ülkemizde Antalya, Yalova, İzmir, Samsun, Sakarya ve Tokat illerinde üretimi yapılmaktadır (TUİK, 2013). Glayöl üretiminin Kastamonu ilinde geliştiği de gözlenmektedir (Anonim, 2005). Karadeniz Bölgesi kesme çiçek üretiminde glayöl %27'lik bir payla ilk sırada yer almaktadır (Saraç ve ark., 2010). Ülkemizde ekolojik koşullar ve piyasa yapısı glayöl yetiştiriciliği için birçok avantaj sağlamasına karşın yetiştiricilik alanındaki problemler, üretim hacmi ve pazarlamada önemli sorunlara neden olmakta ve mevcut potansiyelden büyük ölçüde yararlanılamamaktadır (Yalçıntaş, 2011).

Frezya, ülkemizde az tanınmakla birlikte son yıllarda önemi artan ve soğanlı kesme çiçek üretiminde 4. sırada yer alan önemli türlerden biridir (Anonim, 2007). Ülkemizde İzmir, Antalya, Yalova, İstanbul, Bursa ve Samsun illerinde üretimi yapılmaktadır (TUİK, 2013). Neredeyse her tip toprakta yetiştirilebilen frezyanın sıcaklık isteği az olması nedeniyle örtüaltı yetiştiricilikteki ısıtma giderleri de azdır. Kesme çiçek türleri için hesaplanan net kara bakıldığında frezya, birinci sırada yer aldığından üreticiyi bu tür hakkında bilinçlendirmek doğru olacaktır (Kızıloğlu ve ark., 2012).

Ülkemizde yetiştiriciliği yapılan diğer soğanlı kesme çiçeklerden lale, sümbül, iris, anemon, zantedeschia, ornithogalum, ranunculus ve alstroemeria türlerinin üretim alanları oldukça

azdır (Çizelge 1). Lale üretimi İstanbul, Bursa, Kocaeli, Samsun, İzmir, Antalya ve Yalova illerinde yoğunlaşmıştır. Sümbül, ağırlıklı olarak İzmir ilinde üretilmekte; Ankara, Kocaeli, Bursa ve İstanbul illerinde de üretiminin yapıldığı görülmektedir. İris üretimi yoğun olarak İstanbul ve Bursa illerinde yapılmaktadır. Anemon üretimi Antalya ve Yalova illerinde gerçekleşmektedir (TUİK, 2013). Alstroemeria üretiminin Antalya ve Yalova'da; ranunculus üretiminin Antalya, Yalova ve İzmir'de, ornithogalum üretiminin Antalya'da, zantedeschia üretiminin ise Yalova'da yapıldığı bilinmektedir (Kazaz, 2013).

2004 yılında iller itibariyle üretimi yapılan soğanlı kesme çiçekler ve üretim alanları Çizelge 2'de verilmiştir.

Soğanlı kesme çiçek ticareti

Türkiye için önem arz eden soğanlı kesme çiçeklerin ihracatı incelendiğinde; glayöl, lale ve sümbülün önde gelen türler olduğu görülmektedir (Çizelge 3).

Son 7 yıl içerisinde Çizelge 3'te yer alan türlerin büyük çoğunluğu Hollanda başta olmak üzere; Gürcistan, Japonya, KKTC ve Kazakistan'a ihraç edilmektedir. Bu türler dışında kalan diğer soğanlı kesme çiçek türlerinin toplam ihracat miktarı 23.115 kg olup, yine Hollanda başta olmak üzere Azerbaycan ve KKTC'ne ihraç edildiği bilinmektedir (TUİK, 2011).

Son beş yıl içerisinde Türkiye'nin soğanlı kesme çiçek ithalatında glayöl, nergis, sümbül ve lale türleri ön plana çıkmaktadır. En fazla ithalatı yapılan soğanlı kesme çiçek türü ise sümbüldür. Çizelge 4'te görülen Türkiye ithalatı değerlerinin hepsi Hollanda'dan yapılan ithalat değerleridir. Yalnız 2008 yılı sümbül ve nergis ithalatında Almanya'nın da payı olduğu bildirilmektedir.

Çizelge 4'te verilen türler dışında kalan diğer türlerin ithalatı yine Hollanda başta olmak üzere; İtalya, Almanya ve Fransa'dan gerçekleşmektedir. Ancak bu türlerden hangisinin ne kadar miktarda olduğu veri tabanlarında yer almamaktadır.

Son 7 yıl içinde Çizelge 4'teki türler hariç diğer soğanlı kesme çiçek türlerinin Hollanda ağırlıklı olarak ithalat değeri toplam 98.991 kg'dır (TUİK, 2011).

Sonuç

Soğanlı bitkiler, kesme çiçek sektöründe yaygın olarak kullanılan ve önemli bir yer tutan bitkilerdir. Geniş adaptasyon yeteneğine sahip olmaları, yıl boyu yetiştirilebilme imkanlarının bulunması, benzersiz çiçek formları ile pazar talebinin yüksek olması ve sık dikim imkanı ile birim alandan daha yüksek verim elde edilebilmesi gibi nedenlerle kesme çiçek sektörünün büyümesinde çok büyük katkıları bulunmaktadır. Türkiye'nin de soğanlı bitkiler açısından zengin genetik kaynaklara sahip olduğu düşünüldüğünde, kesme çiçek sektörü açısından büyük potansiyele sahip olduğu görülebilmektedir.

Türkiye'de soğanlı kesme çiçek üretimi incelendiğinde söz konusu genetik zenginlik ve potansiyelin üretime yansımalarının yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Üretim materyalinin büyük bir kısmı yurt dışından temin edilmekte ve oldukça pahalıdır. Üreticiler, soğanlı kesme çiçek türlerinin yetiştirme tekniği hakkında yeterli bilgiye sahip değildir ve modern yetiştirme yapıları ile modern sistemler uygulanmamaktadır. Ayrıca toprak kökenli hastalık ve zararlılar ile satış fiyatlarında meydana gelen dalgalanmalar bu türlere olan eğilimi azaltmaktadır.

Türkiye'de soğanlı kesme çiçek ticareti incelendiğinde ise belirli türlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Dünya pazarına entegrasyonun sağlanması ve ihracatın geliştirilebilmesi için mutlaka sahip olunan potansiyelden yararlanılarak ürün çeşitliliğinin sağlanması gerekmektedir. Ürün çeşitliliğinin sağlanması ile ihraç edilebilmesi ve bu durumun devamlılığının sağlanabilmesi için büyük alanlarda ve yeterli miktarlarda üretim yapılması gerekmektedir.

Soğanlı kesme çiçeklerin üretim alanlarının artırılması ve ticaretinin geliştirilmesi amacıyla yıl boyu üretim planlaması yapılmalı, dünya pazarındaki gelişmeler sürekli olarak yakından izlenmeli, modern yetiştirme sistemleri ile üretim materyalinin sağlanabilmesi üzerine yapılan araştırmalar hızla artırılmalı ve AR-GE kuruluşları ile sektör ilişkisi kurularak sektörün teknik eleman ihtiyacının karşılanması ile üreticilerin bu türler hakkında bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Kaynaklar

Anonymous, 2013a. www.bulbsonline.org, Erişim: Nisan 2013.

Anonymous, 2013b. www.cargohandbook.com, Erişim: Nisan 2013.

Anonymous, 2013c. www.bulbsonline.com.au/freesias-growing-guide. Erişim: Nisan 2013.

Anonymous, 2013d. limnology.wisc.edu/courses/zoo535/classprojects/harte2_34-36.pdf. Erişim: Nisan 2013.

Anonymous, 2013e. www.steenvoorden.nl/bestanden/growing_cutflowers.pdf. Erişim: Nisan 2013.

Anonim, 2004. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Antalya Tarım İl Müdürlüğü Kayıtları.

Anonim, 2007. Freesia Yetiştiriciliği. Milli Eğitim Bakanlığı Yayını Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, 46 S

Anonim, 2008a. Sümbül Yetiştiriciliği. Milli Eğitim Bakanlığı Yayını Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, 35s.

Anonim, 2008b. Nergis Yetiştiriciliği. Milli Eğitim Bakanlığı Yayını Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, 33s.

Anonim, 2013a. www.aktifhaber.com/400-milyon-dal-cicek-ihracati-713726h.htm, Erişim: Nisan 2013.

Anonim, 2013b. www.asyalale.com/tr/sayfa.aspx?sayfa=14&bas=44, Erişim: Nisan 2013.

Anonim, 2013c. www.agaclar.net. Erişim: Nisan 2013.

Akkaya, F. ve N. Çakıroğlu, 2000. Antalya İlinde Soğanlı Kesme Çiçek Yetiştiriciliğinin Mevcut Durumu ve Gelişme Olanakları Üzerinde Bir Araştırma. *Derim*. 17(2): 54-65.

Altan, T., S. Altan, 1984. *Glaiöl ve Gerbera Yetiştiriciliği*, T. A. V. Yayınları, No: 6.

Altun, C., 2006. Lale Yetiştiriciliği. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Sakarya İli Müdürlüğü Çiftçi Eğitim ve Yayını Şube Müdürlüğü. www.sakaryatarim.gov.tr/.../lale_yetiştiriciliği.pps.

Arı, E. ve H. Akin, 2010. Türkiye Kesme Çiçek Sektörü İçin Alternatif Bir Tür: *Anemone Coronaria*. Akdeniz Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi 23(2): 79-86.

Başkent, A., 2008. Ring (Yüzük) Kültüründe Farklı Katı Ortamların Lale Soğanı Oluşumu ve Özelliklerine Etkileri. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Bezu, T., 2010. Cut Freesia Production In Ethiopia: the Effects of Planting Density, Corm Size and Variety On Flower and Corm Yield and Quality. VDM Verlag Dr. Müller.

Biekart, M., 1934. *Narcissus For Garden and Home*. Extension Service New Jersey College of Agriculture and Agricultural Enteriment Station. ABD.

Çığ, A., 2005. Van Yöresinde Farklı Doğu Sümbülü (*Hyacinthus Orientalis* L.) Kültür Soğanının Kesme Çiçek Yetiştiriciliği ve Peyzaj Düzenlemede Kullanılabilirliği, Yüksek Lisans

- Tezi, Ziraat Fakültesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- Doğan, E., 2008. Soğanlı Süs Bitkilerinin Soğukta Muhafazasında Soğan ve Bitki Gelişimini (Çiçek Kalitesini) Etkileyen Uygulamalar. Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Anabilim Dalı Doktora Semineri, 37 S.
- Doldur, H., 2008. Kesme Çiçek Üretimi ve Ticareti. İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Coğrafya Dergisi, (16):26–45.
- Ertekin, M., Ö. L. Çorbacı, M. E. Yazgan, 2010. “*Narcissus Pseudonarcissus* Cv. Golden Harvest’ in Chipping Yöntemi ile Üretimi”, IV. Süs Bitkileri Kongresi, 20–22 Ekim 2010, Erdemli, Mersin.
- Grassotti, A., F. Gimelli, 2011. Bulb and Cut Flower Production in the Genus *Lilium*: Current Status and the Future. Acta Hort. 900, 21–35.
- Güner, B. H., 2006. İstanbul’daki Botanik Bahçelerde Yetişen Türkiye Geofitlerinin Envanteri. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 129 S.
- Gürsan K., E. Kaya, İ. Güvençer, K. Erken, F. G. Çelikel, 2006. Nergis (*Narcissus spp*) Soğanlarına Dikim Öncesi Değişik Sürelerde 9°C Sıcaklık Uygulamalarının Çiçeklenme Verim ve Kalite Üzerine Etkileri, III. Ulusal Süs Bitkileri Kongresi 8–10 Kasım 2006 İzmir S. 150–159
- Hao, Y., 2009. Feasible Options For Strengthening the Role and Competiveness in the Lily Bulb Supply Chain. Degree of Masters in Agricultural Production, Larenstein University.
- Karagüzel, Ö., A. S. Kaya ve Z. Elinç, 2010. Soğanlı Bitkiler Yetiştiriciliği. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Yayın Dairesi Başkanlığı, Hobi Yetiştiriciliği Serisi, 94 S.
- Kaya, E., 2011. Zambak Yetiştiriciliği. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü, 38 S.
- Kazaz, S., 2013. Dünya’da ve Türkiye’de Kesme Çiçek Sektörünün Durumu. Erişim: www.sonerkazaz.com/2013/02/dunyada-ve-turkiyede-kesme-cicek-sektorunun-durumu/.
- Kılıç, T., 2011. Dünya’da ve Türkiye’de Soğanlı Kesme Çiçek Üretimi ve Ticareti. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 192 S.
- Kızıloğlu, R., M. Uzunöz ve İ. Topal, 2012. Yalova İlinde Kesme Çiçek Yetiştiriciliğinin Üretim Maliyeti ve Karlılığı. Atatürk Üniv. Ziraat Fak. Derg., 43(1): 65–68, ISSN: 13009036.
- Korkut, A., 1990. Tekirdağ’da Açıkta Glayöl Yetiştiriciliği Üzerine Bir Araştırma. Bahçe ve Sera Dergisi.
- Lazzereschi, S., A. Grassotti, S. Cacini ve B. Nesi, 2011. *Zantedeschia ethiopica*: Effects of Basal Thermal Treatments On Flowering Time, Yield and Flower Quality. Acta Hort. 893,
- Mengüç, A., 1996. Süs Bitkileri. A. Ü. Yayınları No: 904, Açıköğretim Fak. Yayınları No: 486, S. 129–140
- Meynet, J., A. Hertogh ve M. Le Nard, 1993. The Physiology of Flower Bulbs. Elsevier Science Publications, Amsterdam, pp. 211–218.
- Okhawa, K., 2005. Production of Flower Bulbs and Bulbous Cut Flowers in Japan–Past Present, and Future. Proc. Ixth Intl. Symp. On Flower Bulbs. Acta Hort. 673, ISHS 2005.
- Reid, A., 2006. Alstroemeria. Department of Agriculture and Food, 8 P., Western Australia.
- Sanso, M., M. Assis, C. Xifreda, 2005. Alstroemeria: A Charming Genus. Acta Hort. 683, ISHS 2005.
- Saraç, Y., B. Altun ve İ. Güvençer, 2010. Samsun Ekolojik Şartlarında Farklı Dikim Tarihlerinin Verim ve Kaliteye Etkisi. IV. Süs Bitkileri Kongresi, 20–22 Ekim 2010, Erdemli, Mersin.
- Sönmez, F., 2012. Kesme Çiçek Sektör Raporu. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı. www.doka.org.tr/files/yayin/sector-rapor/kesme-cicek/index.html #/93/zoomed, Erişim: Nisan 2013.
- TUIK, 2011. Türkiye İstatistik Kurumu. www.tuik.gov.tr, Erişim: Kasım 2011.
- TUIK, 2013. Türkiye İstatistik Kurumu. www.tuik.gov.tr, Erişim: Nisan 2013.
- Uzmay, Ş., S. Durmaz, E. Örümlü, 2001. Mordoğan’da Nergis Yetiştiriciliği Sorunları. Ege Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi 38(1):39–46.
- Ülker, G., D. Sökmen ve Ş. Ellialtıoğlu, 2006. Ankara Koşullarında Nergis (*Narcissus Pseudonarcissus*) Soğanlarının Dikim Zamanının Çiçek Oluşumu Üzerine Etkisi. III. Süs Bitkileri Kongresi, 08–10 Kasım 2006. İzmir.
- Valdez, L. A., C. M. Grieve, J. A. Poss, M. A. Mellano, 2009. Hypersensitivity of *Ranunculus Asiaticus* to Salinity and Alkaline Ph in Irrigation Water in Sand Cultures. Hortscience. 44(1):138–144.
- Yalçıntaş, C., 2011. Ankara Koşullarında Açıkta Yetiştirilen Bazı Glayöl (*Gladiolus Grandiflorus*) Çeşitlerinin Kesme Çiçek Verim ve Kalitesi Bakımından İncelenmesi. Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 93 S.

Çizelge 1. Türkiye'de üretilen soğanlı kesme çiçeklerin üretim alanları (Kazaz, 2013).

Tür	Zambak	Nergis	Glayöl	Frezya	Lale	Sümbül	İris	Anemon	Diğer	Top.
Üretim Alanı (da)	565	431	294	170	62	51	26	14	90	1703

Çizelge 2. İller itibariyle kesme çiçek olarak değerlendirilen çiçek soğanı türleri ve üretim alanları (da) (Anonim, 2004).

Çiçek Soğanı Türü	Antalya	İstanbul	İzmir	Kocaeli	Yalova	Diğer İller	Toplam
Anemon	3.90	1.00	-	-	-	2.15	7.05
Frezya	7.90	15.00	64.90	-	-	0.15	87.95
Glayöl	9.60	1,060.00	93.00	2.50	330.00	162.20	1,657.30
Süsen	0.80	0.50	-	-	2.00	1.00	4.30
Zambak	1.50	75.50	38.00	1.00	24.00	24.62	164.62
Nergis	11.00	-	1.387.00	-	2.00	0.08	1,400.58
Ornithogalum	1.00	-	-	-	-	1.00	2.00
Ranunculus	2.70	-	-	-	-	0.15	2.58
Sümbül	-	-	147.00	-	2.00	0.05	149.05
Toplam	38.40	1,152.00	1.730.00	3.50	360.00	191.40	3,475.70

Çizelge 3. Türkiye soğanlı kesme çiçek ihracatı (kg) ve değeri (TL) (TUIK, 2011).

Tür	2008	2009	2010	2011	Değer (TL)
Glayöl	360	740	-	-	462/6.533
Sümbül	-	-	500	4300	2.040/5.202
Lale	3.600	-	-	4000	1.114/2.211

Çizelge 4. Türkiye soğanlı kesme çiçek ithalatı ve değer ile miktarı (TUIK, 2011).

Yıl	Glayöl		Nergis		Sümbül		Lale	
	Miktar (kg)	Değer (TL)	Miktar (kg)	Değer (TL)	Miktar (kg)	Değer (TL)	Miktar (kg)	Değer (TL)
2007	3.405	27.786	1.299	2.645	20.750	74.505	733	5.125
2008	0	462	4.933	25.749	47.269	176.249	1.495	11.147
2009	2.669	6.533	2.669	12.285	36.367	106.744	7.662	21.808
2010	4.800	8.819	6.024	16.245	166.951	302.042	14.269	26.652
2011	5.300	16.011	9.246	26.241	104.506	236.269	3.187	12.130
Toplam	16.174	59.149	24.171	83.165	375.843	895.809	27.346	76.862